

УДК 339.178.3

*Олена Шабанова, Олена Парубець***НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ СУТНОСТІ «ФАКТОРИНГ»***Елена Шабанова, Елена Парубець***НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ТОЛКОВАНИЮ СУЩНОСТИ «ФАКТОРИНГ»***Olena Shabanova, Olena Parubets***SCIENTIFIC APPROACHES TO THE INTERPRETATION
OF THE ESSENCE OF «FACTORING»**

У статті проаналізовано нормативно-законодавчі акти України, які визначають поняття «факторинг». Сформульовано основні підходи до трактування сутності дефініції «факторинг» вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами. Основними критеріями наукових досліджень до визначення факторингу виділено такі: фінансова операція, комісійно-посередницька діяльність, система фінансування, придбання фактором права вимоги, продаж дебіторської заборгованості, комплексна послуга. Сформульовано авторську теоретичну концептуалізацію сутності факторингу. Досліджено функції факторингу та визначено його основні завдання.

Ключові слова: факторинг; дебіторська заборгованість; управління ризиками.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 17.

В статье проанализированы нормативно-законодательные акты Украины, которые определяют понятие «факторинг». Сформулированы основные подходы к трактовке сущности дефиниции «факторинг» отечественными и зарубежными учеными-экономистами. Основными критериями научных исследований к определению факторинга выделены следующие: финансовая операция, комиссионно-посредническая деятельность, система финансирования, приобретения фактором права требования, продажа дебиторской задолженности, комплексная услуга. Сформулировано авторскую теоретическую концептуализацию сущности факторинга. Исследованы функции факторинга и определены его основные задачи.

Ключевые слова: факторинг; дебиторская задолженность; управления рисками.

Рис.: 2. Табл.: 2. Библ.: 17.

The normative and legislative acts of Ukraine which define the concept of "factoring" are analyzed within the article. The basic approaches to the interpretation of the essence of the definition of "factoring" by the domestic and foreign scientists-economists are formulated. The basic approaches to the interpretation of the essence of the definition of "factoring" by the domestic and foreign scientists-economists are formulated. The main criteria of scientific research to determine the factoring are as follows: financial transaction, commission and intermediary activities, the system of financing, acquisition of the factor of claim right, sale of accounts receivable, comprehensive service. The author's theoretical conceptualization of the essence of factoring is formulated. The factoring functions are investigated and its main tasks are defined.

Keywords: factoring; account receivables; risk management.

Fig.: 2. Table: 2. References: 17.

JEL Classification: G29

Постановка проблеми. У сучасних умовах обмеженість фінансових ресурсів стримує процеси формування ринкової економіки в Україні. Суб'єкти господарювання постали перед проблемою пошуку ефективних шляхів та дієвих механізмів подолання негативних факторів, зокрема таких як: невиконання договірних умов постачання товарів та послуг з боку покупців, низьким рівнем розрахунків з власними клієнтами, недотримання платіжної дисципліни, недоотримання оплати за відвантажену продукцію. У свою чергу, зазначені фактори впливають на ефективність роботи підприємства, ведуть до дефіциту оборотних коштів, призводять до втрати прибутку у зв'язку з невикористаними можливостями, а отже, постає необхідність пошуку ефективних методів фінансування обігового капіталу. Таким альтернативним фінансовим інструментом може стати факторинг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку факторингу посідає чільне місце в дослідженнях і публікаціях українських та закордонних вчених таких як: М. Бікерс, І. О. Бланк, В. В. Бочаров, О. Д. Вовчак, Н. М. Внукова, Я. В. Грудзевич, А. Г. Загородній, Р. Р. Коцовська, О. В. Остафіль, Г. О. Партин, В. І. Ричаківська, О. В. Сисоєв, І. В. Фарінович та багато інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на підвищений інтерес знаних науковців до обраної проблеми, сутнісні характеристики поняття «факторинг» досліджені доволі неоднозначно. В останні роки активно дискутується тлумачення дефініції «факторинг».

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Мета статті. Мета статті полягає в з'ясуванні економічної природи факторингу на основі узагальнення наукових підходів до трактування сутності цього поняття, а також визначення функцій та основних завдань факторингу.

Виклад основного матеріалу. Основна мета факторингу в сучасних умовах полягає у зменшенні неплатежів, пришвидшенні товарообігу та покращенні фінансування господарської діяльності підприємств, що позитивно вплине на їх розвиток.

В Україні правове регулювання факторингу здійснюється на підставі Законів України «Про банки та банківську діяльність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг. Проте поняття «факторинг» не має однозначного трактування в законодавчих актах України (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування поняття «факторинг» у нормативно-законодавчих актах України

Нормативний документ	Трактування поняття «факторинг»
Закон України «Про банки та банківську діяльність» [1]	придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг)
Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [2]	є фінансовою послугою. Фінансова установа, що надає послуги з факторингу, може надавати послуги з пов'язаного з цим ведення обліку грошових вимог, надання поруки за виконання боржником свого обов'язку за грошовими вимогами постачальників товарів (послуг) та пред'явлення до сплати грошових вимог від імені постачальників товарів (послуг) або від свого імені, а також інші послуги, спрямовані на одержання коштів від боржника
Цивільний кодекс України [3]	за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника)
Господарський кодекс України [4]	банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи
Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг [5]	операція вважається факторингом тоді, коли виконуються хоча б дві умови з чотирьох: 1) наявність кредитування у формі попередньої оплати боргових вимог; 2) ведення бухгалтерського обліку постачальника; 3) інкасація його заборгованості; 4) страхування постачальника від кредитного ризику

Джерело: систематизовано авторами.

У нормативно-правових актах України досить стисло відображено зміст факторингу, що зводиться до фінансування під відступлення права грошової вимоги. Таке тлумачення факторингу не відповідає Конвенції про міжнародний факторинг. Тобто розуміння факторингу в Україні відповідно до законодавчих актів не розкриває глибокої сутності та функцій факторингу, що гальмує розвиток ринку факторингу [6].

За результатами критичного аналізу та систематизації науково-практичних досліджень сутності факторингу, можна стверджувати про існування різних наукових підходів до визначення цієї дефініції. Нами виділено критерії альтернативних підходів, в яких вчені трактують сутність поняття «факторинг» як: фінансову операцію, комісійно-посередницьку діяльність, систему фінансування, придбання фактором права вимоги, продаж дебіторської заборгованості, комплексну послугу (табл. 2).

Таблиця 2

*Трактування поняття «факторинг» вітчизняними
та зарубіжними вченими-економістами*

Критерій	Автор	Трактування поняття «факторинг»
Фінансова операція	Бланк І. О. [7]	фінансова операція, що полягає в поступці підприємством-продавцем права одержання коштів по платіжних документах за поставлену продукцію на користь банку або спеціалізованої компанії, що приймають на себе всі кредитні ризики по інкасації боргу
	Лисенко Ю. М. [8]	фінансова операція, за якою одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження іншої сторони (клієнта) за плату, а клієнт поступається або 14 зобов'язується поступитися фактору своїм правом грошової вимоги до третьої особи (боржника)
Комісійно-посередницька діяльність	Руденко Л. В. [9]	комісійно-посередницька діяльність, пов'язана з поступкою банкові клієнтом-постачальником неоплачених платежів-вимог (рахунків-фактур) за поставлені товари, виконані роботи, послуги і, відповідно, права одержання платежу за ними, тобто з інкасуванням дебіторської заборгованості клієнта (одержанням коштів за платіжними документами)
Система фінансування	Партин Г.О., Загородній А.Г. [10]	система фінансування, за умовами якої банк (чи фактор-фірма) скуповує права вимоги щодо виплат за фінансовими зобов'язаннями, придбаними у різних осіб
Придбання фактором права вимоги	Остафіль О. В. [11]	перевідступлення боргових прав підприємства іншому суб'єктові, який гарантує платіж, звільняє постачальника від необхідності брати додаткові кредити банку
	Коцовська Р. Р., Ричаківська В. І., Грудзевич Я. В. [12]	придбання банком (чи фактор-фірмою) права вимоги щодо виплати за фінансовими зобов'язаннями, що виникли між контрагентами в процесі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Продаж дебіторської заборгованості	Бочаров В.В. [13]	продаж дебіторської заборгованості підприємства (зі знижкою) спеціальному агенту – фактору
Комплексна послуга	Внукова Н. М. [14]	комплекс фінансових послуг, які поєднують кредитну операцію та посередницько-комісійні послуги
	Вовчак О. Д. [15]	комплекс послуг, що надаються клієнту спеціалізованою компанією (фактором) в обмін на уступку дебіторської заборгованості (обов'язковим є перехід права власності на дебіторську заборгованість)
	Бікерс М. [16]	комплексна послуга, яка включає не тільки фінансування, але й адміністрування дебіторської заборгованості, страхування кредитних ризиків тощо.
	Фаринович І.В. [6]	фінансово-комісійна операція, за якої клієнт переуступає дебіторську заборгованість банку чи факторинговій компанії з метою негайного отримання більшої частини платежу та пришвидшення оборотності коштів у розрахунках, що супроводжується елементами кредитування, адміністрування, моніторингу, контролю дебіторської заборгованості, а також страхуванням ризиків за відповідну винагороду

Джерело: систематизовано авторами.

Враховуючи проведені дослідження, пропонуємо таку теоретичну концептуалізацію: факторинг – це комплексна фінансова операція, що включає в себе придбання банком (чи фактор-фірмою) права вимоги щодо виплати за фінансовими зобов'язаннями, що виникли між контрагентами в процесі реалізації продукції, з метою поповнення оборотних коштів постачальника та може супроводжуватися веденням бухгалтерського обліку постачальника, управлінням дебіторською заборгованістю та страхуванням постачальника від фінансових ризиків.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Економічна сутність факторингових операцій проявляється в їх функціях, що представлено на рис. 1.

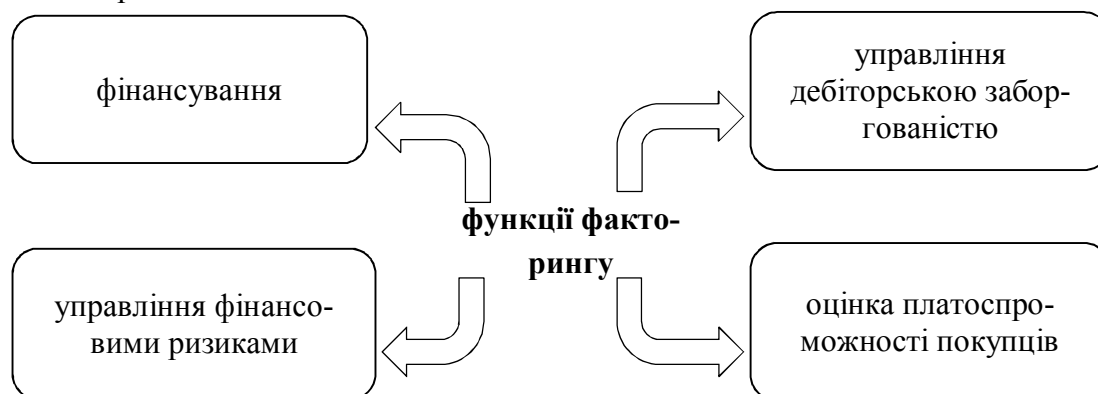

Рис. 1. Функції факторингу

Джерело: систематизовано авторами.

Головною функцією факторингу є фінансування, зміст якої полягає у наданні фінансових ресурсів постачальнику продукції після її відвантаження або у визначений договором факторингу день. Отже, у постачальника є можливість поставляти товари своїм покупцям з відстрочкою платежу, разом з тим отримувати вагому частину від суми поставки відразу ж після поставки або за заздалегідь обумовленим графіком, не чекаючи платежу від свого покупця. Сучасні суб'єкти господарювання націлені на збільшення обсягів продажів, тому їм доводиться забезпечувати постійне поповнення обігових коштів та разом з тим утримувати конкуруючі позиції поряд з іншими постачальниками, надаючи відстрочку платежу. Постачальник продукції, уклавши договір факторингу, заздалегідь знає, в який день гроші надійдуть на його рахунок. Також фінансування постачальника збільшується у міру зростання обсягів продажів.

Факторинг виконує функцію управління дебіторською заборгованістю (за погодженням з постачальником та за відповідну плату). Функція управління полягає у проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності дебіторів та контролі за своєчасним надходженням коштів від дебіторів, нагадуванні дебіторам про затримки оплати. Основною метою цієї функції є покращення фінансового стану підприємства-постачальника товарів шляхом врегулювання розрахунково-платіжної дисципліни покупців, зменшення обсягу дебіторської заборгованості та термінів її погашення.

При укладанні договору факторингу фактор може покривати ризики, пов'язані з поставкою товарів, в тому числі втрати ліквідності, кредитного ризику, операційних ризиків, ризиків пов'язаних зі зміною курсу валют, ринкової вартості грошових ресурсів, неотримання платежу від покупця у зв'язку з його неплатоспроможністю.

Оцінка платоспроможності покупців постачальника. У країнах, де кредитні бюро та рейтингові агентства розвинені, ця функція факторингових компаній є не самою затребуваною. У країнах же з перехідною економікою факторингові компанії можуть грати роль кредитних бюро і рейтингових агентств, акумулюючи інформацію про платіжну дисципліну компаній. Крім цього, факторингові компанії можуть використовувати різні методи оцінки платоспроможності потенційних покупців постачальника [17].

Зважаючи на визначені функції, нами виділено основні завдання факторингу, які умовно можна поділити на маркетингові та фінансово-економічні, маркетингові та продажу (рис. 2).

Рис. 2. Основні завдання факторингових розрахунків

Джерело: розроблено авторами.

Факторинг може забезпечити ефективність діяльності підприємств, збільшивши обсяги продажу продукції, прибутковості підприємств і конкурентоспроможності через механізм рефінансування банком (фактор-компанією) дебіторської заборгованості клієнта. Перевагою факторингових розрахунків є швидкість процесу фінансування, відсутність обмежень у розмірі фінансування, досить тривалий період фінансування без укладання додаткових угод, можливість вільного оперування коштів та розподіл ризику неплатежу з фактором.

Висновки і пропозиції. Отже, у роботі досліджено та узагальнено теоретичні аспекти факторингу. Встановлено, що факторинг прискорює отримання більшої частини платежів, гарантує повне погашення заборгованості і знижує витрати на ведення рахунків. Водночас факторинг дає гарантію платежу і позбавляє постачальників від необхідності брати додаткові і дорогі кредити в банку. Все це сприятливо впливає на фінансове становище підприємств, максимізуючи їх прибуток.

Подальші наукові розробки мають бути спрямовані на дослідження класифікації факторингу, оскільки економічно обґрунтована класифікація факторингу є важливою передумовою ефективного факторингового обслуговування, позитивно впливатиме на управління факторингом підприємств і в кінцевому підсумку – на збільшення їх фінансових результатів.

Список використаних джерел

1. *Про банки і банківську діяльність* [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
2. *Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг* [Електронний ресурс] : Закон України від 12.07.2001 р. № 2264-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – 1457 с.
3. *Цивільний кодекс України* від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
4. *Господарський кодекс України* від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
5. *Конвенція УНИДРУА «Про міжнародний факторинг»* // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 16. С. 139–142.
6. *Фаринович І. В.* Наукові підходи до визначення сутності факторингу / І. В. Фаринович // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : спеціальний випуск Інституту підприємництва та перспективних технологій / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національний університет «Львівська політехніка». – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 45–50.
7. *Бланк І. А.* Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – К., 2001. – 640 с.
8. *Лисенко Ю. М.* Валютно-фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності / Ю. М. Лисенко. – К., 2005. – 179 с.
9. *Руденко Л. В.* Розрахункові та кредитні операції у зовнішньоекономічній діяльності підприємства / Л. В. Руденко. – К., 2002. – 304 с.
10. *Партич Г. О.* Фінанси підприємств / Г. О. Партич, А. Г. Загородній. – К., 2006. – 379 с.
11. *Остафіль О. В.* Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг в Україні / О. В. Остафіль // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 89–92.
12. *Операції комерційних банків* / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич. – Львів : ЛБУ НБУ, 2003.
13. *Бочаров В. В.* Комплексный финансовый анализ / В. В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2005. – 432 с.
14. *Внукова Н. М.* Забезпечення спеціального кредитування підприємств шляхом факторингу / Н. М. Внукова, Т. О. Плешивцева // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – 2014. – № 7. – С. 31–38.
15. *Вовчак О. Д.* Факторинг : навч. посіб. / О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпаргало, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2012. – 247 с.
16. *M. Bickers.* Factoring in the UK (8th edition). 2003. 232 p.
17. *Сисоєв О. В.* Формування інституту факторингу в Україні в умовах глобалізації : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / Олексій Володимирович Сисоєв. – Запоріжжя, 2017. – 276 с.

References

1. Pro banky i bankivsku diialnist [On Banks and Banking Activities]. № 2121-III (07.12.2000). Retrieved from <http://www.rada.gov.ua>.
2. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh [On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets]. № 2264-III (12.07.2001).
3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]. № 435-IV (16.01.2003).
4. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Commercial Code]. № 436-IV (16.01.2003).
5. Konventsiia UNYDRUA «Pro mizhnarodnyi faktorynh» (2006). *VVR*, 16, 139–142.
6. Farynovych, I. V. (2012). Naukovi pidkhody do vyznachennia sutnosti faktorynhu [Scientific Approaches to Determining the Essence of Factoring]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku: spetsialnyi vypusk Instytutu pidpriemnytstva ta perspektyvnykh tekhnolohii – Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Development and Development Issues: Special Issue of the Institute of Entrepreneurship and Advanced Technologies*, 45–50 [in Ukrainian].
7. Blank, I. A. (2001). *Finansovyi menedzhment [Financial Management]*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Lysenko, Yu. M. (2005). *Valiutno-finansovyi mekhanizm zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Foreign-Financial Mechanism of Foreign Economic Activity]*. Kyiv [in Ukrainian].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

9. Rudenko, L. V. (2002). *Rozrakhunkovi ta kredytni operatsii u zovnishnoekonomichnii diialnosti pidpriemstva [Settlement and Credit Operations in the Foreign Economic Activity of the Enterprise]*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Partyn, H. O., Zahorodnii, A. H. (2006). *Finansy pidpriemstv [Business Finance]*. Kyiv [in Ukrainian].
11. Ostafil, O. V. (2004). Problemy ta perspektyvy rozvytku rynku finansovykh posluh v Ukraini [Problems and Prospects for the Development of the Financial Services Market in Ukraine]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 12, 89–92 [in Ukrainian].
12. Kotsovska, R., Rychakivska, V., Tabachuk, H., Hrudzevych, Ya. (2003). *Operatsii komertsiiynykh bankiv [Operations of Commercial Banks]*. Lviv: LBU NBU [in Ukrainian].
13. Bocharov, V. V. (2005). *Kompleksnyi finansovyi analiz [Comprehensive Financial Analysis]*. St. Petersburg: Piter [in Russian].
14. Vnukova, N. M., Pleshyvtseva, T. O. (2014). Zabezpechennia spetsialnogo kredytuvannia pidpriemstv shliakhom faktorynhu [Providing Special Lending to Enterprises Through Factoring]. *Energoberezhennia. Energetika. Energoaudit – Energy saving. Power engineering. Energy audit*, 7, 31–38 [in Ukrainian].
15. Vovchak, O. D., Shparhalo, H. Ye., Andreikiv, T. Ya. (2012). *Faktorynh [Factoring]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
16. Bickers, M. Factoring in the UK (8th edition). 2003. 232 p.
17. Sysoiev, O. V. (2017). *Formuvannia instytutu faktorynhu v Ukraini v umovakh hlobalizatsii [Formation of the Factoring Institute in Ukraine in the Conditions of Globalization]*. (Candidate Thesis). Zaporizhzhia [in Ukrainian].

Шабанова Олена Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи» (вул. В. Чорновола, 164, м. Черкаси, 18028, Україна).

Шабанова Елена Викторовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и банковского дела, Черкасский учебно-научный институт ГБУЗ «Университет банковского дела» (ул. В. Черновола, 164, г. Черкассы, 18028, Украина).

Shabanova Olena - PhD in Economics, Associate Professor of Department of Finance and Banking, Cherkasy educational-scientific institute of the Banking University (str. Chornovil, 164, Cherkasy. 18028, Ukraine).

E-mail: guryeva.olena@gmail.com

Парубець Олена Миколаївна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Парубец Елена Николаевна – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Parubets Olena – Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: olena.parubets@gmail.com